Л.М.Гаўрына
С.І.Дробыш
(кафедра народных харавых спеваў)

НЕКАТОРЫЯ АСАБЛІВАСЦІ СЦЭНІЧНАГА ЎВАСАБЛЕННЯ ФАЛЬКЛОРУ

Незвычайным духоўным багаццем беларускага народу з'яўляецца народная творчасць. Усе часцей беларускія вучоныя, дзеячы культуры і мастацтва звяртаюцца да народна-песеннай культуры, да народных святаў, абрадаў і традыцый. Гэтая цікаўнасць тлумачыцца жаданнем пераасэнсаваць традыцыі і пераўтварыць іх у дзейснае мастацтва.

Дзеячы мастацтваў Беларусі старанна і мэтанакіравана вышукваюць такія бакі і формы фальклору, якія з'яўляюцца сродкам яго развіцця на сучасным этапе.

З'яўляючыся душой народу, формай захавання і ўзбагачэння яго лепшых традыцый, увабраўшы прыкметы часу, народна-харавое мастацтва жыве і развіваецца разам з народам. Разам з цікавасцю да народнай творчасці павялічылася і ўвага да народнага харавога выканаўчага майстэрства. Вялікая цікаўнасць да фальклору выражаецца ў росце ліку фальклорных ансамбляў, што прызваны захоўваць народна-спеўныя традыцыі, лепшыя ўзоры народнай творчасці. Павышаецца іх выканаўчы ўзровень. Усе большую папулярнасць у музычнай самадзейнасці набываюць выканаўчыя калектывы, непасрэдна звязаныя з народна-спеўнымі нацыянальнымі традыцыямі высокамастацкай эстэтычнай прыродай народнага харавога мастацтва. Арганізаваныя фальклорныя калектывы адрозніваюцца ад бытавых не толькі сваімі задачамі і сацыяльнымі функцыямі, але і творчымі метадамі асваення народна-песеннай творчасці.

Якім павінен быць фальклорны ансамбль? Якія з фальклорных узораў павінны стаць асновамі рэпертуару? У якой мастацкай форме і якімі музычна-выяўленчымі сродкамі яны павінны быць увасоблены? Шматстойнасць выканаўчых стыляў фальклорных ансамбляў залежыць ад мастацкага асэнсавання фальклору. Адныя кіраўнікі імкнуцца захаваць гістарычную дакладнасць абрадаў і звычаяў, іншыя – авалодаць спеўнай манерай, трэція – раскрыць змест сродкамі дра-

РЭПАЗІТОРЫЙ БГУКІ

матургіі. Адныя лічаць, што фальклор можа служыць крыніцай творчасці кампазітараў і яго можна выконваць у апрацаваным выглядзе, іншыя прызнаюць толькі першародны фальклор, як нешта недатыкальнае. Аднак не варта забывацца, што фальклор выйшаў за межы традыцыйнага музіцыравання на вялікую эстраду да шырокага слухача і адказвае на патрабаванні сённяшняга дня. Ён знаходзіцца ў няспынным творчым пошуку і служыць крыніцай для мастацкай творчасці, узбагачае духоўныя каштоўнасці нашага грамадства.

Асвойваючы спевы фальклор неабходна думаць пра тое, што яго гістарычныя і нацыянальныя асаблівасці ў розных узорах выяўляюцца па-рознаму. Фальклор мае свае супярэчнасці, моцныя і слабыя бакі. Адны жанры (лірычная песня, прыпеўкі, абрадавая песня) уваходзяць у склад сучаснай народнай творчасці, іншыя страцілі шырокае бытаванне. Далёка не ўсялякая творчасць з'яўляецца сапраўды народнай творчасцю. У вырашэнні праблемаў сучаснасці фальклорная творчасць павінна быць такой, каб у ёй арганічна спалучаліся уяўленні пра мінуўшчыну з адчуваннем сучаснасці, адбіраўся той матэр'ял, які можа быць сугучны сённяшняму часу. Такія аспекты вывучэння фальклору дапамогуць глыбей зразумець яго, сягнуць у глыбіню зместу дакладна і глыбока асэнсаваць яго і данесці да слухача.

Народная песня - гэта сінтаз музыкі, слова, жэсту, мімікі, танца, таму для яе сцэнічнага ўвасаблення неабходны веданне музыкі, літаратуры, харэаграфіі, жывапісу, тэатра. Усе гэтыя веды павінны служыць стварэнню цэласнага твору. Пры сцэнічным выкананні музычнага фальклору патрабуюцца таксама веданне законаў сцэны і спецыфікі сцэнічнага мастацтва.

Побач з непасрэдным слуханнем народнай песні варта вывучаць разнастайную гістарычную, этнаграфічную і мастацкую літаратуру. Выкарыстоўваць фальклорныя выданні і рукапісы, якія дапамогуць раскрыць змест кожнай народнай песні, даведацца пра час яе нараджэння і бытавання. Ведаючы і разумеючы іншыя віды мастацтва такія, як тэатр, эстрада, масавыя дзеі, выток і якіх ляжаць у народных святах, абрадах, гульнях, лягчэй усвядоміць тыя задачы, якія стаяць для іх вырашэння па ўвасабленню музычнага фальклору на сцэне.

Пытанне сцэнічнага ўвасаблення фальклору вельмі складанае,

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

нельга не лічыцца з законамі сцэны, але тут жа ёсць небяспека скажэння фальклору. Кіраунік фальклорнага ансамбля можа пачынаць работу толькі тады, калі у яго цалкам выспеліцца задума будучай пастаноукі, маецца на увазе ідэйнае вытлумачэнне песні, аналіз паэтычнага тэксту (падтэкст лагічны і кампазіцыйны) аналіз жанравых асаблівасцяу песні, вызначэнне "тэмпарытму" сцэнічнага дзеяння і паводзін дзейных асобау, сцэнічнае вырашэнне (мізансцэна, планіроука, харэаграфія), мастацкае афармленне (адзенне, бутафорыя, дэкарацыі, светлавыя і шумавыя эфекты).

Сцэнічнае увасабленне песні – гэта глыбокае пранікненне у змест песні і пошук такіх сродкау, якія маглі б садзейнічаць яе сцэнічнаму вырашэнню. Народная песня на сцэне адрозніваецца ад яе традыцыйнага побытавага існавання. Сцэнічнае увасабленне народнай песні патрабуе імклівага развіцця, бесперапыннасці унутранага дзеяння, значыць неабходны новы сцэнічны варыянт сцэнічнага мастацтва.

Побач з асобнымі песнямі магчыма аб'яднанне іх у форму, якая падпарадкавана адзінаму сюжэтнаму развіццю (які-небудзь абрад). Такія сюжэтныя пастаноукі маюць і асаблівае пазнавальнае значэнне, бо знаемяць не з асобнай песняй, а з гістарычнай або пабытовай карцінай нашай мінуушчыны.

Форма сюжэтнага адзінства можа быць выкарыстаная і у сцэнічным увасабленні якогосьці цыклу калядарных песень, альбо песень, падпарадкаваных пэунай тэматыцы.

Выкарыстанне выяуленчых сродкау драматычнага мастацтва дапамагае паглыбіць працу над песенным фальклорам. Народнай песні уласціва драматургія. У народнай песні мы часта бачым расповяд, гульню, дыя[illegible], але трапляючы на сцэну, яна страчвае сваю першапачатковую функцыю і становіцца аб'ектам сцэнічнага увасаблення. Каб вырашыць мастацкія задачы сродкамі сцэнічнага мастацтва трэба засвоіць і [illegible] у сцэнічную работу такія [illegible] як ідэя, тэма песні, [illegible] абставіны, тэмпарытм сцэнічнага дзеяння, падтэкст, [illegible]славеснае дзеянне, мізансцэны. Усе гэта дапамагае вырашыць пастановачную работу, раскрыць задуму песні.

У спеуным фальклоры існуе нямала жанрау, выкананне якіх звязана з [illegible] танца: карагоды, гульнёвыя, скокавыя песні. [illegible] [illegible]лемент, заключаны у гэтых песнях дапамагае выкон-

РЭПАЗІТОРЫЙ БГУКІ

ваць іх больш эмацыйна, дынамічна. У народных песнях даецца большая свабода для раскрыцця зместу песні сродкамі харэаграфіі. Кожны танец мае свой рытмічны малюнак, закладзены ў структуру песні. Рытм з'яўляецца характэрнай прыкметай нацыянальнай адметнасці, ён вызначае яе харэаграфічнае рашэнне. Танец успрымаецца як дзея развіцці якой дыктуе свае патрабаванні да яго развіцця. Гэта выражаецца ў гармоніі руху, адпаведнасці асобных яго часцей і кампазіцыі ўвогуле. Пры сцэнічным увасабленні танцавальнага фальклору неабходна выконваць патрабаванні, звязаныя са сцэнічным увасабленнем танца; гэта захаванне мастацкай цэласнасці твора, яго унутранай логікай развіцця, рашэнне пластычнага вобраза на аснове распрацоўкі стылістычных элементаў харэаграфіі.

Народная песня распалагае шматлікімі выразнымі сродкамі, у яе выкананні нярэдка выкарыстоўваецца інструментальнае суправаджэнне, прадуманнае уключэнне ў фальклорную вытворчасць народнага інструментарыя (цымбалы, дудка, скрыпка, ліра, жалейка) бясспрэчна ўзбагачае мастацкае рашэнне, але выкарыстоўванне інструментарыя павінна быць дарэчы, таму што беларускай народнай песні гістарычна няўласцівы акампанімент, таму што народна-песенная і народна-інструментальная культура развівалася дапэўнага часу незалежна друг ад друга і іх злучэнне адбылося ў час развіцця бытавога вакальна-інструментальнага музыцыравання.

Сцэнічнае увасабленне песні дапускае адпаведныя сцэнічныя атрыбуты, дэкарацыі, строі. Яны могуць быць аўтэнтычнымі, а таксама выкананы па народным матывам, інакш стылізаваны.

Вывучэнне гісторыі народнага строя, дапаможа стварыць строй, які адпавядае творчай накіраванасці. Слова "стыль" грэчаскага паходжання, яно азначае адмысловы характар, індывідуальную манеру перадачы песні, сукупнасць агульных рыс, уласцівых розным мастакам адной і той жа эпохі, або народнасці. Добрая стылізацыя адраджае на сучасным узроўні лепшыя рысы мастацкай з'явы. Прымяніцельна да народнай вытворчасці – стылізаваны можа быць не толькі беларускі народны строй. Стылізаваным можа быць пеніе, танец, паэзія, музыка. Трактоўка стылізацыі так сама можа быць рознай. Ад па-сапраўднаму каштоўных і высокіх форм, стваракчых сапраўдныя шэдэўры стылізацыі, да скажаючых якасць арыгінала махлярств. Вывучэнне гісторыі народнага строя дапаможа стварыць

строй адпаведны творчай накіраванасці калектыву.

Гісторыя народнага строю – гэта сапраўдная навука. Падобна існаванню асаблівасцей гаворкі людзей разнастайных мясцін, народнае адзенне таксама мае характэрныя асаблівасці абумоўленыя мясцовымі традыцыямі. Канцэртны строй, у залежнасці ад выконваючай задачы, можа захаваць мясцовыя адрозненні, клапатліва аднаўляя ўсе лепшае, што уласціва народнай традыцыі.

Звяртаючыся да багатай спадчыны песеннага фальклору, народна-пеўчыя калектывы маюць дачыненне да яскравага самабытнага матэрыялу, які сінтэзуе музыку, спевы, скокі, дзеянне. Гэты матэрыял дае вялікія магчымасці выканаўцам творча раскрыцца і у пеніі, і у скоках.

Шлях да сцэнічнага ўвасаблення ляжыць праз вялікую працу. Пераадоліць складанасці дапамогуць любоў і зацікаўленасць у сапраўднай творчасці. Знайсці поўную і глыбокую адпаведнасць сцэнічнай формы і музыкальна-паэтычнага зместу песні – вось галоўная задача. У сцэнічнай рабоце над песняй трэба заўседы памятаць, што форма сцэнічнай пастаноўкі – ёсць выяўленне зместу песні, і яна павінна цесна і арганічна зліваццa з музычна-паэтычным зместам песні.

Народная песня – аснова народнага харавога мастацтва. Без вывучэння законаў яе гістарычнага развіцця, жанравай спецыфікі, асаблівасцей музыкальна-паэтычнага зместу немагчыма разуменне мастацкага і музычнага ўвасаблення.

Народная песня – гэта душа беларускага народу, яго гісторыі і традыцыі, якая патрабуе вельмі уважлівых і беражных адносін.

А.П.Грыцкевіч
(кафедра гісторыі)

ДА ПЫТАННЯ АБ ХРЫШЧЭННІ ЖЫХАРОЎ БЕЛАРУСКІХ ЗЯМЕЛЬ І ЎТВАРЭННЯ ЕПАРХІЙ

Хрыстыянізацыя беларускіх зямель адбывалася ў наступныя гады пасля хрышчэння кіеўлян. Яна праходзіла ў княствах Старажытнай Русі неаднаразова, а паступова на працягу апошняга дзесяці-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ